

Η αρετή κατά τον άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή

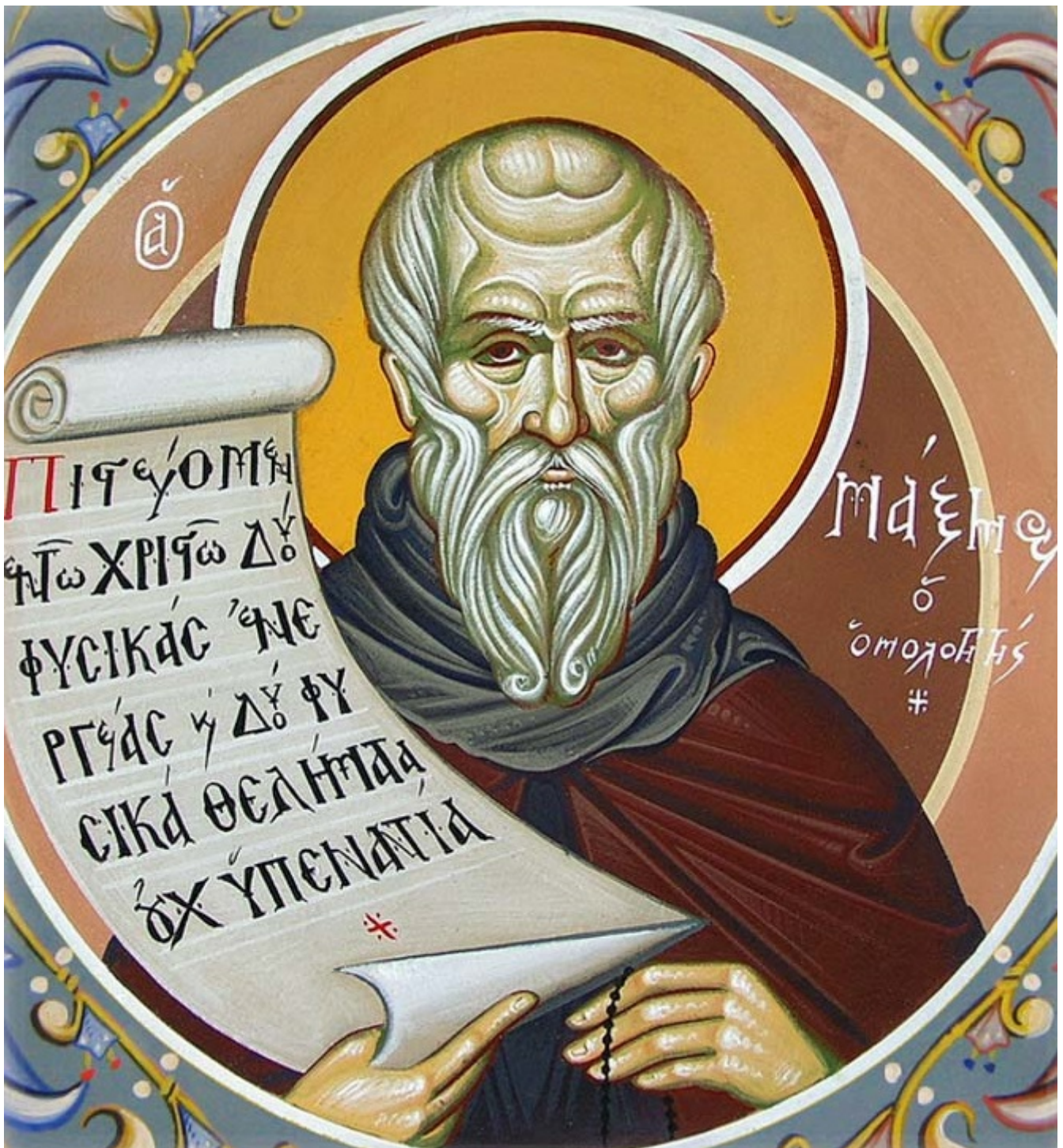
[Ορθοδοξία](#) / [Ηθική](#)

[Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος - Συγγραφέας](#)

(Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=370975>)

Ο Άγ. Μάξιμος (560-662 μ.Χ.) είναι μια πολυσχιδής προσωπικότητα με πλούσια κοινωνική ζωή αλλά και συγγραφική δραστηριότητα. Οι θεολογικές του απόψεις θεωρούνται απόλυτα έγκυρες και απόλυτα αντιπροσωπευτικές του ορθοδόξου δόγματος. Έχει συγγράψει πλήθος συγγραμμάτων και έχει αποσαφηνίσει πολύ δύσκολα σημεία της πίστης μας. Έχει πάρει σαφείς θέσεις σε καίρια σημεία της πίστης μας, ώστε να είναι σήμερα σημείο αναφοράς όχι μόνο των θεολογικών σπουδών αλλά και κάθε σκεπτόμενου προσώπου.

Υποστήριξε για παράδειγμα πολύ πιο μπροστά από τον Γρηγόριο τον Παλαμά ότι η θεία ουσία είναι απρόσιτη στη γνωστική ιδιότητα της ανθρώπινης ύπαρξης και ο ανθρώπινος νους είναι δυνατόν να έλθει σε γνώση του Θεού μόνο μέσω των ενεργειών Του, εισάγοντας ουσιαστικά την άποψη περί κτιστού και ακτίστου κόσμου.

Η αμαρτία κατά το Μάξιμο είναι κατεξοχήν διαστροφή και εσφαλμένη θέληση. Το κακό είναι απομάκρυνση από το Θεό (Ὡν) και αποτελεί στροφή προς την ανυπαρξία (μη Ὡν). Έτσι και το πάθος είναι αρρώστια της θέλησης, απώλεια και περιορισμός

της ελευθερίας, ανικανότητα του λογικού να ελέγχει τις δυνάμεις της ψυχής και τελικά υποταγή στις ζωώδεις και στοιχειώδεις δυνάμεις της φύσης του. Ο άνθρωπος περνά στην άγνοια και μέσω αυτής στη λήθη του θεού.

Η αρετή κατά τον Μάξιμο βρίσκεται στο θέλημα του θεού, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις αρετές. Η αρετή του ανθρώπου είναι η κατά φύση κίνησή του. Είναι η κίνησή του προς το Θεό ή ακριβέστερα η σχέση του με τον Θεό, διότι αιτία όλων των αρετών είναι ο Θεός.

Η βίωση της αρετής, είτε ως δωρεά του θεού είτε ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης προσπάθειας, σημαίνει ταυτόχρονη μετοχή του ανθρώπου στις άκτιστες ενέργειες του θεού, δηλαδή στην μέθεξη. Η αρετή δεν απαιτεί υπερφυσικές δυνάμεις. Αν ο άνθρωπος παραμείνει στην κατά φύση κατάσταση, παραμένει και στην αρετή. Ενώ όμως ο άνθρωπος έχει φυσική την αρετή μέσα του από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας του, κρίνεται και η κατάκτησή της στην πράξη, κάτι το οποίο μπορεί να επιτευχθεί μέσα από επίπονη και επίμονη προσπάθεια.

Οι τέσσερις αρετές κατά τον άγιο Μάξιμο

Οι τέσσερις γενικές αρετές, δηλαδή **η φρόνηση, η ανδρεία, η σωφροσύνη και η δικαιοσύνη**, για τον άγιο Μάξιμο έχουν ανθρωπολογικό περιεχόμενο. Ο άγιος Μάξιμος δίνει στη δικαιοσύνη τα χαρακτηριστικά της ζωτικής δύναμης της ψυχής, ορίζοντάς την κατά κάποιον τρόπο ρυθμιστή των κινήσεων των υπολοίπων αρετών. Αντίθετα, ο Αριστοτέλης όταν παρουσιάζει τη δικαιοσύνη ως πολιτική αρετή με υποχρεωτικό χαρακτήρα και ως έκφραση θέλησης της κρατικής εξουσίας, τότε υπάρχει εξαναγκασμός.

Ο άγιος Μάξιμος στην διαπραγμάτευση των αρετών εμφανίζεται ως πλήρης γνώστης της αρχαίας ελληνικής σκέψης. Αναφέρεται στα τέσσερα βασικά στοιχεία του κόσμου αλλά δίνει διαφορετική ερμηνεία από ό,τι οι αρχαίοι φιλόσοφοι.

Ο **Ηράκλειτος** πίστευε πως το πυρ είναι το πρωταρχικό στοιχείο απ' όπου προήλθαν τα πάντα. Ο **Θαλής** θεωρούσε ότι τα πάντα προήλθαν από το ύδωρ, ο **Αναξίμανης** πίστευε τον αέρα ως πρωταρχικό στοιχείο. Ο **Εμπεδοκλής** τέλος πρότεινε ως πρωταρχικά στοιχεία και τα τέσσερα στοιχεία, τη γη, τον αέρα, το πυρ και το ύδωρ». Ο αιθέρας για τον **Αριστοτέλη** είναι το πέμπτο στοιχείο της φύσης, η «**πεμπτουσία**», από το οποίο αποτελούνται οι σφαίρες που μεταφέρουν τους πλανήτες, τον ήλιο και τη σελήνη στο αριστοτελικό σύμπαν.

Ο άγιος Μάξιμος συνδέει τις αρετές του νοητού κόσμου με τα συστατικά στοιχεία του αισθητού κόσμου. Με αυτή την αντιστοίχιση αυτή δηλώνει τον

ανθρωπολογικό χαρακτήρας των αρετών. Όπως τα τέσσερα στοιχεία συγκροτούν τον αισθητό κόσμο, έτσι και οι αρετές αυτές συγκροτούν τον νοητό κόσμο, στην ουσία περιγράφουν τον άνθρωπο και συνθέτουν τη φύση του.

Ό,τι στον αισθητό κόσμο είναι ο **αέρας**, αυτό στον κόσμο της διάνοιας είναι η **ανδρεία**, ως έξη ικανή να κινεί, να συνέχει και να δραστηριοποιεί την έμφυτη πνευματική ζωή. Ό,τι στον αισθητό κόσμο είναι το **νερό**, αυτό στον κόσμο της διάνοιας είναι η **σωφροσύνη**, ως έξη που προκαλεί τη ζωτική γονιμότητα του πνεύματος και γεννά την αέναη ερωτική γοητεία της επιθυμίας από το θεό. Ό,τι στον αισθητό κόσμο είναι η **γη**, αυτό στον κόσμο της διάνοιας είναι η **δικαιοσύνη**, ως έξη που γεννά όλους τους λόγους των όντων σύμφωνα με το είδος τους και απονέμει με ισότητα στο καθένα τα πνευματικά δώρα της ζωής. Η σειρά προτεραιότητας στην αναφορά των αρετών έχει ιδιαίτερη σημασία: Πρώτη έρχεται η **φρόνηση** ύστερα η **ανδρεία** έπειτα η **σωφροσύνη** και τελευταία η **δικαιοσύνη**, η οποία όμως συμβάλλει στην εσωτερική αρμονία της ψυχής.

Ακόμη ο Μάξιμος, βασιζόμενος πάντα στο διαχωρισμό αισθητού και νοητού κόσμου, παρουσιάζει την αντιστοιχία των τεσσάρων αρετών και με τις δυνάμεις της ψυχής αλλά και η κάθε δύναμη της ψυχής αντιστοιχεί σε μία από τις πέντε αισθήσεις.

Στη νοητική και **στη λογική** δύναμη αντιστοιχεί η οπτική αίσθηση και η ακουστική και η αρετή της είναι η φρόνηση, **στη θυμική** αντιστοιχεί η οσφραντική και η αρετή της είναι η ανδρεία, στην **επιθυμητική** αντιστοιχεί η γευστική και η αρετή της είναι η σωφροσύνη και **στη ζωτική** αντιστοιχεί η απτική και η αρετή της είναι η δικαιοσύνη.

Οι τέσσερις γενικές αρετές έρχονται να συνδεθούν και να συμπληρώσουν τις κατά φύσιν λειτουργίες της ψυχής.

Η **φρόνηση** ως αρετή προστατεύει από οποιαδήποτε απόκλιση από τη φυσική πορεία ή από οποιουδήποτε είδους ακρότητα και συνιστά πάντοτε θα λέγαμε τη μέση οδό στην αναζήτηση του ίδιου του Θεού.

Η **ανδρεία**, κατά φύσιν χαρακτηριστικό και απαραίτητο εφόδιο της θυμικής δύναμης της ψυχής, είναι η αρετή που κατά τρόπο αναπόσπαστο θα πρέπει να συνοδεύει κάθε αγώνα της ψυχής για την κατάκτηση της γνώσης, μέσω της αντιμετώπισης όλων των αντιξοοτήτων και δυσκολιών που προϋποθέτει ένας τέτοιος αγώνας εναντίων των πειρασμών και των ποικίλων εμπαθών καταστάσεων. Η ανδρεία πέρα από τη γενναιότητα, το θάρρος, διαθέτει ως χαρακτηριστικά την **επιμονή** και την **υπομονή**, οι οποίες βοηθούν έτσι ώστε ο

αγώνας να συνεχίσει να υφίσταται πάντοτε με την ίδια ένταση.

Η **σωφροσύνη** είναι η αρετή που φέρει ως βασικό της χαρακτηριστικό την **εγκράτεια**. Αυτή βοηθά τον άνθρωπο να αναχαιτίζει τον πόθο για την κατάκτηση οποιασδήποτε ηδονής ξένης και να την οδηγεί προς τον κατά φύσιν πόθο, την ένωση δηλαδή με το Θεό.

Η **δικαιοσύνη** αντιστοιχεί στη ζωτική δύναμη της ψυχής. Ο Μάξιμος την ορίζει ως απονομή της ανάλογης αξίας του καθενός και άρα αποτελεί το φυσικό κριτήριο της κίνησης του καθενός αναφορικά με την πορεία της πνευματικής του ανάπτυξης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα λέγαμε, η ζωτική δύναμη της δικαιοσύνης είναι απαραίτητη για την ύπαρξη της λογικής, επιθυμητικής και θυμικής δύναμης της ψυχής.

Οι επισημάνσεις αυτές του Μάξιμου μας θυμίζουν την τριμερή διαίρεση της ψυχής που κάνει ο Πλάτωνας, δηλαδή **το λογικό, το θυμικό και το επιθυμητικό**. Η παρουσία της δικαιοσύνης κατά Πλάτωνα στις τρεις δυνάμεις της ψυχής συνεπάγεται την ολοκληρωτική παρουσία της αρετής. Οι αρετές στη θεολογία του Μάξιμου παρουσιάζονται και σε συλλογικό επίπεδο, δηλαδή στην εκκλησία, η οποία αποτελεί το κοινωνικό σώμα του Τριαδικού Θεού. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι δεν υπάρχουν μόνο ως βιολογικές μονάδες, αλλά και ως πρόσωπα, που έχουν την ίδια φύση και βρίσκονται σε κοινωνία και σχέση με το Θεό και μεταξύ τους. Κατά συνέπεια η ειλικρινής και σωστή διαπροσωπική σχέση με τον Θεό και τον πλησίον, δεν μπορεί παρά οι αρετές να αναφέρονται και σε κοινωνικό και συλλογικό επίπεδο.

Αξιολογώντας την άποψη του Πλάτωνα σχετικά με τη συμπεριφορά του ανθρώπου, διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για μια βαθύτατα ανθρωποκεντρική θεώρηση, η οποία δίνει στο άτομο περιθώρια ελευθερίας αλλά συγχρόνως το φορτώνει και με ευθύνες. Αντίθετα, ο Μάξιμος κάνει μία καθαρά θεανθρωποκεντρική προσέγγιση των αρετών και κατ' επέκταση της συμπεριφοράς του ανθρώπου. Οι αρετές δόθηκαν στον άνθρωπο με το κατ' εικόνα για να τις καλλιεργήσει και να φτάσει στο καθ' ομοίωση. Δόθηκαν, δηλαδή, από το Θεό στον άνθρωπο με σκοπό ο άνθρωπος να φτάσει όσο το δυνατόν πιο κοντά τον Θεό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η σύγχρονη αντίληψη περί αρετής είναι η σταθερή στρόφη της θέλησης του ανθρώπου προς το αγαθό. Η αρετή δεν είναι απλή γνώση, γιατί η γνώση συμβουλεύει τον άνθρωπο, αλλά δεν διευθύνει πάντοτε και τη θέλησή του. Αλλά δεν είναι ούτε και έξη, σταθερή συνήθεια, γιατί και πολλές κακίες αποκτούνται και

με την τάση και την έξη προς το κακό.

Η σύγχρονη κοινωνία μας είναι προφανώς μια κοινωνία υπερβολής στα πάντα, στην κατανάλωση, στις απολαύσεις, στην πίεση και στο άγχος, αλλά και στις κοινωνικές ανισότητες. Δύσκολα μπορούμε να βρούμε σε αυτήν πουθενά το μέτρο, την ισορροπία και αρμονία. Θα μπορούσαμε έτσι «μετά πάσης βεβαιότητας» να ισχυριστούμε ότι βασιλεύουν σε αυτήν οι κακίες, γι' αυτό και δημιουργούνται μεγάλα προβλήματα που καλούμαστε να τα αντιμετωπίσουμε.

Πάντως θα συμφωνήσουμε με τον Ισοκράτη που λέγει ότι:

«τῆς ἀρετῆς οὐδέν κτῆμα σεμνότερον οὐδέ βεβαιότερόν ἐστιν»,

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

1. Βίος του Αριστοτέλους, Βικιπαίδεια
2. Πύλη Ελληνικής Γλώσσας, Ηθικά Νικομάχεια, εισαγωγή, κείμενο , μετάφραση, σχόλια Δ. Λυπουρλή, βιβλία A-Z 1094a-1145a Θεσσαλονίκη 2006 εκδόσεις Ζήτρος. (διαδικτυακή σύνδεση)
3. Οι κύριες αρετές και η αριστοτελική ηθική, Ν. Π. Μητρόπουλος [\[email protected\]](#) Εκπαιδευτικός ΠΕ01 (Διαδικτυακή σύνδεση)
4. Η Ηθική του Αριστοτέλη, από το βιβλίο «Αρχαίοι Έλληνες στοχαστές» του Σωκράτη Γκίκα (διαδικτυακή σύνδεση)
5. Άριστοτέλους Περί Άρετῶν καὶ Κακιῶν Ηθικά Νικομάχεια 1249a.
6. Λυπουρλής Δ., «Αριστοτελικά Μελετήματα»,

Εκδόσεις Παρατηρητής, 1986.

7. Σκαλτσάς Θ. «Ο χρυσός αιώνας της αρετής», Αριστοτελική ηθική, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993.
8. Ιγνατιάδη Γ. Μ. Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια. Στο περιοδικό Φιλολογος, Τόμος Ε, Τεύχος 19-20, Μάρτιος 1980.
9. Ρούση, Μ. «Η έννοια της αρετής στον Αριστοτέλη». Υπηρεσία Δημοσιευμάτων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 2003.
10. Χατζηκυριάκου Μαρία, διπλωματική εργασία: Οι ηθικές αρετές του Αριστοτέλη ΑΠΘ Θεσσαλονίκη 2011.
11. Άγιος Μάξιμος, βιογραφικό, Βικιπαίδεια (διαδικτυακή σύνδεση).
12. Μαξίμου Ομολογητού, Κεφάλαια Περί αγάπης και διάφορα Θεολογικά και οικονομικά, PG90, 1209C.
13. Γεωργίου Μαντζαρίδη, Χριστιανική Ηθική, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000.
14. Μαρίας Μελλή, Ανθρωπολογία και πορεία προς τη θέωση κατά τον Άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή (δ.δ.) Θεσσαλονίκη 2001.

15. Νίκου Ματσούκα, Κόσμος- Άνθρωπος- Κοινωνία κατά τον Μάξιμο Ομολογητή,
εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1980

PERMANENTLY_REMOVED